

I. KAHRAMANMARAŞ SEMPOZYUMU

6-8 MAYIS 2004

KAHRAMANMARAŞ

ORGANİZASYON

MARAŞDER- KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ

KATKI

Kahramanmaraş Valiliği- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası

I. KAHRAMANMARAŞ SEMPOZYUMU

ORGANİZASYON HEYETİ

Doç.Dr. Said Öztürk (Başkan)

Mahmut Nedim Tepebaşı

Dr. Hacı Kutlu

Dr. Mustafa Bekerecioğlu

MARAŞDER

Halıcılar Cad. No 97, Kat 3 D. 6 Fatih/ İSTANBUL

Tel: 0212 635 46 46- Faks: 0212 621 99 44

KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ

Tel: 0344 221 34 70 - Faks: 0344 223 12 36

Baskı-Cilt

Düzy

0212 613 40 41

© Her hakkı mahfuzdur.

BİRİNCİ CİLT

Mayıs 2005- İSTANBUL

HADES (GÖYNÜK) MUHADDİSLERİ

Dr. Özcan Hıdır*

Bu tebliğimizde biz, Osmanlı Devleti kayıtlarında¹ ve günümüzde Kahramanmaraş'ın "Göynük"² adıyla bilinen yerleşim biriminin sınırları içerisinde yer alan ve ilk dönem İslâm kaynaklarında "el-Hades", "el-Hamrâ", "el-Hadesü'l-hamrâ", "el-Hadsân", "el-Missîsiyye" gibi muhtelif isimlerle, Bizans kayıtlarında ise "Adata" diye anılan tarihî Hades şehrine mensup, hadislerin tasnîf edildiği dönemlerde (yaklaşık hicrî 150 ile 400 tarihleri arası) yaşamış olan önemli bazı muhaddisleri ele alacağız. Bu bağlamda tarihî Hades şehrinin ve dolayısıyla bir anlamda Kahramanmaraş bölgesinin, hadislerin tasnîf edildiği dönemdeki bilhassa hadis ilmi açısından önemini ortaya koymuş olacağız. Ancak öncelikle tarihî Hades şehrinin Emevî ve Abbasî dönemlerindeki kısa tarihine yer vermek gerekmektedir.

1. Osmanlı dönemine dek Hades tarihine kısa bir bakış

İslâm öncesi dönemlerde de varlığından bahsedilen ve tarihte pek çok kere yıkılmış olan Hades şehrinin kalesinin³ Hz. Ömer zamanında Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh'tan (ö. 19/639) sonra Bılâdü's-Şâm bölgesinin fethiyle görevlendirilen İyâz b. Ğanem'in tayin ettiği Habîb b. Mesleme el-Fihri kumandasında bir birlik tarafından fethedilmiştir.⁴ Belâzurî'nin bildirdiğine⁵ göre Hades, Maraş'tan sonra fethedilmiştir. Anadolu'ya en önemli fetih hareketlerinin yapıldığı Şam genel valisi Muâviye döneminde, bizzat onun komuta ettiği fetih seferleri bugün Maraş'ın kuzeyindeki Elbistan geçidinden –ki burası Hades'tir-olmuştur. Emevîlerin, o dönemde Bizans'ın kontrolünde bulunan Anadolu topraklarına yaptıkları akınlarda Hades güzergâhını kullandıkları ve bu anlamda Hades'in 'Süğurü's-Şâm' (Şam'ın sınır boylarından biri) olduğu belirtilmektedir.⁶

Hades şehri, tarihte bir çok kez yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. Son Emevî Halîfesi Mervan b. Muhammed döneminde (744-750) çıkan kargaşayı fırsat bilen Bizanslılar, Hades'e saldırarak şehri yakıp yıkmışlardır. Bu dönemlerde askerî garnizonlar dışında bölgede uzun süre insan yaşamamıştır. Abbasî Halîfesi el-Mehdî döneminde şehir yeniden inşa edilmiş (hicrî 163) ve şehre halîfenin ismine izafeten "el-Mehdiyye"denmeye başlanmışsa da bu isim itibar görmemiştir.⁷ Esasen Abbâsîler'in, bütün Bizans sınır şehirlerini imarlı hale getirmek için planlı bir inşa hareketinden söz edilebilir. Hades'e bu dönemde 4000 maaşlı askerin yerleştirildiği ve Malatya, Sümeysât ve Şimşat gibi civar yerleşim birimlerinden de 2000 kişinin Hades'e getirilip yerleştirildiği belirtilmektedir. Ne var ki binalarının sağlam yapılmamış olmasına şiddetli kış ve yağmur da eklenince şehrin surları bir müddet sonra çökmüş ve bu durumu fırsat bilen Bizanslıların saldırısıyla halk dağılmış ve şehir harebe haline gelmiştir. Ancak Abbasî Halîfesi

* Rotterdam İslâm Üniversitesi Hadis Bilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Osmanlı döneminde stratejik önemini kaybetmesinden dolayı sadece bir nahiye merkezi olarak kayıtlarda yer alan Hades'in siyasî, sosyo-ekonomik konumu ve gelişimi için bk. Said Öztürk, "Siyasî ve Sosyo-Ekonomik Gelişimi İçerisinde Kadim Bir Anadolu Şehri: Hades (Göynük)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 96, Haziran 1995, s. 218.

² Göynük isminin aslında Ermenice olduğu belirtilmektedir (bk. İbnü'l-Adîm, *Buğyetü'l-taleb*, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut 1988, I, 29).

³ Yâkût el-Hamevî, Hades'i "Malatya, Sümeysât ve Maraş arasında bir bölgede kalan kuvvetli bir sınır kalesi" diye tarif etmektedir (bk. *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut ty, II, 263). Bu tanımlama, Hades'in bir "kale etrafında yapılmış bir kale-şehir" olduğunu göstermektedir.

⁴ bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 263.

⁵ bk. Belâzurî, *Fütuhu'l-büldân*, trc. Mustafa Fayda, KBY, Ankara 1987, s. 267.

⁶ Süğur bölgesindeki idarî düzenlemelere göre şehirlerin hangi bölgelere ayrıldığına dair bk. Belâzurî, *Fütuhu'l-büldân*, s. 223, 259; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 79; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü'l-taleb*, I, 234.

⁷ bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 263.

Harûn er-Reşîd (786-809) döneminde Hades şehrinin stratejik önemine binaen Bizanslıların tekrar bu şehriden çıkarılmaları sağlanmıştır. Bu dönemde Hades, Harûn er-Reşîd'in de bizzat takibiyle yeniden imar edilmiş, askerî garnizon (ribât) yerleştirilmiş⁸ ve şehir, dönemin sınır yerleşim birimlerinin (es-suğûr) en önemlilerinden biri haline gelmiştir.⁹

Daha sonraki dönemlerde de stratejik önemini koruyan Hades üzerinde, Bizanslılarla Abbasî ve Selçuklu Devleti sultanlarının hakimiyet mücadelesi devam etmiş ve Hades, Osmanlı dönemine kadar ehemmiyetini korumuştur. Ancak Osmanlı Devleti zamanında Hades'i idaresi altında bulunduran Dulkadirli Beyliği'nin Osmanlılara katılarak Osmanlı'nın bir eyaleti olması ile birlikte Göynük ismiyle anılmaya başlanan Hades, bir sınır şehri olmasından kaynaklanan eski stratejik önemini yitirmiş ve bir Osmanlı kasabası olarak varlığını devam ettirmiştir.¹⁰

2. Hadesli muhaddisler

Hadis tasnîf dönemi tarih, cerh-ta'dîl ve tabakat kitapları gözden geçirildiğinde tarihî Hades şehrine nisbetle "el-hadesî" veya "el-hadsânî" olarak anılan ve İmam Mâlik (ö. 179/795), Ahmed b. Hanbel (ö. 241/856), İmam Müslim (ö. 261/874), İbn Mâce (ö. 273/886) gibi meşhur hadis âlimlerine hocalık etmiş bazı muhaddislerin isimleri zikredilmektedir. Kaynaklarda Hades'e nisbet edilen ve bizim bu çalışmamızda biyografilerini vereceğimiz Hadesli muhaddisler şunlardır:

- a. İsâ b. Yûnus b. Ebî İshâk el-Hadesî
- b. Ahmed b. Cenâb el-Hadesî,
- c. Ömer b. Bîynhâ –veya Ömer b. Zürrâre-el-Hadesî,
- d. Süveyd b. Saîd el-Hadesî,

Zikri geçen bu muhaddislerin dışında da Hades'e mensup muhaddis ve râviler bulunmaktadır.¹¹ Bunlar arasında Süfyân es-Sevrî'nin yakın arkadaşı olan muhaddis-fakîh Huzeyfe b. Katâde el-Marâşî (ö. 207/822) yer almaktadır. Özellikle zühd konusundaki eseriyle bilinen Türk asıllı büyük muhaddis Abdullah b. el-Mübârek'in (ö. 181/794) de Marâş ve Hades gibi sınır şehirlerinde bir müddet kaldığına dair bilgiler bulunmaktadır.¹² Ayrıca İbrahim b. Ethem gibi gönül erlerinin de zaman zaman bu bölgelerde kaldığına dair kayıtlar vardır.¹³

Ancak gerek hadis ilminde eser ortaya koymuş muhaddislere hocalık etmeleri gerekse Bağdat, Kûfe ve Şam gibi dönemin belli başlı ilim merkezlerinde hadis okumuş ve okutmuş olmaları isimleri zikredilen ve hadesî nisbesiyle anılan bu Hadesli muhaddislerin öne çıkmalarını sağlamıştır. Bu itibarla biz burada "hadesî" nisbesiyle kaynaklarda zikri geçen söz konusu bu muhaddis ve râvileri ele alacağız.

Biyografilerine dair bilgiler incelendiğinde Hades'e mensup zikri geçen bu muhaddislerin hemen hepsinin, o dönemde önemli bir yerleşim birimi ve stratejik bir mevki olan Hades Kalesi'nde muhafızlık görevinde bulunan ve hadiste "hâfiz", "hüccet" ve "el-İmâmü'l-kudve" olarak takdim edilen İsâ b. Yûnus b. Ebî İshâk'ın talebeleri olduğu görülür. Bu itibarla öncelikle, bir muhaddis-ravî olarak İsâ b. Yûnus'u ele alacak, ardından da diğer Hadesli muhaddisleri kaynaklardaki oldukça kısıtlı bilgiler ışığında değerlendirmeye çalışacağız.

⁸ Bu bölgeye yerleştirilen bu garnizondaki askerler, 'Ey iman edenler, düşmana karşı gücünüz yettiği nisbette binek hayvanı (ribâtü'l-hayl) hazırlayın... (Enfal Suresi, 62) âyetinden mülhem olarak esasen birer murâbıttırlar. Buna göre bu insanlar, barı zamanında ibadet ve ilimle meşgul olmuşlar ve bir anlamda ilimle savaşı içiçe yürütmüşlerdir.

⁹ bk. Yakût el-Hamevî, *a.g.e.*, II, 263-64.

¹⁰ Bu konuda bk. Said Öztürk, "Siyasî ve Sosyo-Ekonomik Gelişimi İçerisinde Kadim Bir Anadolu Şehri: Hades (Göynük)", s. 222-223.

¹¹ Bunları, Mesrûh Ebû Şihâb el-Hadesî ve Ali b. Hasem el-Hadesî olarak gösterebiliriz.

¹² bk. Zehebî, *Şîyeru a'lâmi'n-nübelâ*, IX, 283.

¹³ bk. İbnü'l-Adîm, *Buğyetü'l-taleb*, I, 2145, 2147.

a. İsâ b. Yûnus b. Ebî İshâk (ö. 187-188/802-803)

Ebû Amr künyesi ile bilinen¹⁴ ve Ebû Muhammed el-Kûfî olarak da anılan İsâ b. Yûnus b. Ebî İshâk, Dârekutnî'ye (ö. 385/995) ait Zikru esmâ'i't-tâbiîn ve men ba'dehum adlı eserde biyografisine yer verilmesinden anlaşıldığına göre, tâbiîn tabakasına mensup bir muhaddistir. Yukarıda da değinildiği üzere Hades Kalesi'nde muhafızlık görevinde bulunmuş ve orada yerleşmiştir. Bu itibarla "el-Hadesî" nisbesiyle anılmaktadır. Dârekutnî'ye ait yukarıdaki eserin tâbiîn sonrası nesil olan tebe-i tâbiîn tabakasına mensup hadis râvî ve âlimlerine de yer verdiği göz önüne alınırsa İsâ b. Yûnus'un tebe-i tâbiîn tabakasına mensup olabileceği de kabul edilmelidir. Tâbiîn neslinin hicrî 180 senesinde son bulduğu ve dolayısıyla bu tarihte tebe-i tâbiîn döneminin başladığı bilgisi¹⁵ göz önüne alınırsa onun, kütüb-i sitte gibi temel hadis eserlerinin derlendiği tasnîf dönemi râvî ve muhaddislerinden olduğunda şüphe bulunmamaktadır.

İsâ b. Yûnus'un biyografisine dair en geniş malumat Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl'i ile Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) Târîhu Bağdâd adlı önemli eserlerinde yer almaktadır. Buna göre İsâ b. Yûnus, Saîd b. Ebî Arûbe, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Ebû Hayseme, Süleyman el-A'meş, Şu'be b. el-Haccâc, el-Evzâî,¹⁶ Abdülmelik b. Abdülazîz b. Cüreyc, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Yahyâ b. Maîn, Ali b. el-Medîni, İsâk b. Râhûye, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, gibi önde gelen hadis âlimlerinin bulunduğu pek çok muhaddisten hadis rivâyetinde bulunmuştur. Yine onun, babası Yûnus b. Ebî İshâk, kardeşi İsrâîl b. Yûnus ve amcaoğlu Yûsuf b. Ebî İshâk'tan da rivâyetleri bulunmaktadır.¹⁷ Bu durum, İsâ b. Yûnus'un hadis ve hadis ilimleri ile yakından ilgili bir âile ortamında yetiştiğini gösterir.

Kendisinden de İshâk b. Râhûye, Hammâd b. Seleme –ki İsâ b. Yûnus'tan yaş olarak büyüktür-, İbn Ebî Şeybe, Yahyâ b. Maîn gibi cerh ve ta'dîl ilminin önde gelen muhaddisleri hadis rivâyet etmiştir.

Kaynaklarda İsâ b. Yûnus'un önceleri Kûfe'de ikamet ettiği ve sonra "es-Sağr"¹⁸ denen bölgeye taşındığı¹⁹ ve daha sonra aynı bölgede bulunan Hades'te ikamet etmeye başladığı yönünde bilgiler bulunmaktadır.²⁰ Ancak Hades'e ne zaman geldiği yönünde bilgi bulunmamaktadır. Hades'e geldikten sonra da bir sene savaşa/gazveye bir sene de hacca gitmek suretiyle,²¹ ilim ile fetih mefkûresini hayatında devamlı canlı tutmuştur.

Cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından genelde "sika/güvenilir", "sebt" ve "hüccet"²² bir râvî olarak görülen İsâ b. Yûnus'un, hadisin dışında fıkıh ve kırâat ilminde de âlim olduğu anlaşılmaktadır.²³ Ayrıca o, aynı zamanda bir cerh ve ta'dîl âlimidir. Zira cerh ve ta'dîle dair sözleri kaynaklarda yer almaktadır.²⁴ Süleyman b. Dâvûd'un verdiği bilgiye göre, (Süfyân) b. Uyeyne'nin yanında oldukları bir sırada İsâ b. Yûnus oraya gelmiş ve İbn Uyeyne İsâ'yı, "Ey babası da dedesi de fakîh olan, hoşgeldin" diyerek selamlamıştır.²⁵ Bu ifadede, İsâ'nın hem babasının hem de dedesinin

¹⁴ bk. Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 406; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 152.

¹⁵ bk. İsmail L. Çakan, *Hadis Usûlü*, s. 87.

¹⁶ Hatta kaynaklardaki bazı rivayetlerden onun, el-Evzâî'nin en gözde talebelerinden olduğu anlaşılmaktadır (bk. Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 406; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 155).

¹⁷ bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, XIV, 591-92.

¹⁸ Arapça'da "koy, körfez" gibi anlamlara gelen "es-sağr"dan maksat, yukarıda da belirtildiği gibi, Maraş ile Malatya arasında yer alan ve Emevî ve Abbasîler döneminde oldukça stratejik önemi haiz olan sınır şehri Hades'tir.

¹⁹ Hatîb el-Bağdâdî İsâ b. Yûnus'un Kûfe'den Şam'a bağlı bir yerleşim biriminde –ki burası Hades'tir– ikamet etmek için ayrıldığını ve bu arada zman zaman Bağdat'a gelip hadis rivâyetinde bulunduğunu söylemektedir (bk. *Târîhu Bağdâd*, XI, 153). Ayrıca onun "es-Sağr (Hades)"da ikamet ettiğine dair başka bir rivayet için bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 155.

²⁰ bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsan Abbas, Beyrut, VII, 488; Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 152-156.

²¹ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 154.

²² bk. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 155. İbn Sa'd da onun "sika sebt" olduğunu nakleder (bk. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, VII, 488).

²³ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 154, 155; Mizzî, *a.g.e.*, XIV, 596, 597.

²⁴ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 155.

²⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 154.

fakîh olduğu yani fıkıhla ve hadisle uğraşan bir âilede yetiştiği anlaşılmaktadır.

Babası da bir muhadis olan İsa b. Yûnus, Buhârî'nin en meşhur hocalarından Ali b. el-Medî'nî'den nakledilen bir rivayete göre babasından daha güvenilir (sika) bir muhaddistir. Yine Ali b. el-Medî'nî, kendisi gibi muhaddis olan diğer aile fertlerine oranla İsa b. Yûnus'un, hadisçiler nezdinde daha güvenilir olduğunu söylemiştir.²⁶

Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/856) bildirdiğine göre, Peygamberimizin hediye kabul ettiği ve sadaka mallarından yemediğine dair rivayeti,²⁷ İsa b. Yûnus müsned olarak değerlendirmiş ve öyle rivayet etmiştir. Buna karşılık diğer muhaddisler bu rivayeti mürsel olarak değerlendirmişlerdir. İsa b. Yûnus sadece el-A'meş'ten kırk hadis rivayet etmiştir.²⁸

İsa b. Yûnus'un ne zaman vefat ettiğine dair hicrî 181, 187, 188 ve 191 gibi kaynaklarda farklı tarihler bulunmakla birlikte âlimlerin çoğunluğu onun 187 veya 188 tarihinde Şevval ayında ve Hârûn er-Reşîd'in Hilâfeti döneminde vefat ettiğinde birleşmektedirler. Pek çok âlim onun "es-Sağr"de, yani Hades'te vefat ettiğini söylemiştir.²⁹

b. Ahmed b. Cenâb el-Hadesî (ö. 230/845)

Aslen Bağdatlı olan³⁰ ve "Ebu'l-Velîd"künyesi ve "el-Missîsî"³¹ nisbesiyle de bilinen Ahmed b. Cenâb³² el-Hadesî, tarihî Hades şehrine mensup muhaddislerdendir. Kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. el-Hakem b. Zuheyr el-Fezârî ve yukarıda biyografisinden bahsettiğimiz İsa b. Yûnus'tan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de İmam Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebû Zûr'a, Ömer b. Şebbe ve Ebû Ya'la el-Mevsîlî³³ gibi önde gelen hadis âlimleri rivâyette bulunmuşlardır.³⁴ Ahmed b. Hanbel ve oğlu Abdullah'ın ondan rivâyetinin "kitâbet" yoluyla olduğu belirtilmektedir.³⁵

Hâkim en-Nîsabûrî (ö. 405/1014), İbn Hibbân (ö. 354/965), Zehebî (ö. 748/1347) ve İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) gibi cerh ve ta'dîl âlimleri Ahmed b. Cenâb el-Hadesî'yi "sika" bir râvî olarak görürken İbn Ebî Hâtim onun "sadûk"olduğunu ve babasının (Ebû Hâtim) ondan rivâyette bulunduğunu belirtmiştir. Zehebî onun, hocası İsa b. Yûnus'tan olan rivâyetlerinde "güvenilir (sebt)"olduğunu özellikle belirtmiştir.³⁶ Zehebî'nin bu sözü, Ahmed b. Cenâb el-Hadesî'nin, İsa b. Yûnus'un en önemli ve en güvenilir talebesi olduğunu göstermektedir. Bu durum ayrıca Ahmed b. Cenâb'ın İsa b. Yûnus'tan Hades'te rivayet ettiğinin göstergesidir.

Kaynaklar onun hicrî 230 senesinde vefat ettiği noktasında hemfikirdir.

²⁶ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 154-155.

²⁷ bk. Buhârî, Hibe, 11; Ebû Dâvûd, Büyû', 80; Tirmizî, Birr, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 189; V, 437.

²⁸ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 153.

²⁹ bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, VII, 488; Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 156.

³⁰ bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, I, 122; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 84. Hatîb el-Bağdâdî Ahmed b. Cenâb'ın Bağdat'lı olmayıp Missîsî'li olduğunu ve Bağdat'ta sadece bir müddet kaldığını söyler (bk. *Târîhu Bağdâd*, IV, 78).

³¹ "el-Missîsiyye", kaynaklardaki bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Ceyhan Nehri kenarında kurulu bir yerleşim yeridir ve Antakya ile Bilâdu'r-Rûm diye tabir edilen bölge arasında kalmaktadır (bk. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 144). Bu bilgilerden söz konusu yerin "Hades" olması kuvvetle muhtemeldir.

³² "Cenâb" ismi bazı kaynaklarda "Habbâb" olarak da geçmektedir (bk. Mizzî, *a.g.e.*, I, 122 –muhakkıkın notu-).

³³ İbn Hacer el-Askalânî'nin Zehebî'den naklen belirttiğine göre Ahmed b. Cenâb'dan en son hadis rivayet eden müsned sahibi Ebû Ya'la el-Mevsîlî'dir. Ancak Mizzî'ye göre bu kişi Ahmed b. el-Hasen Abdülcebbar es-Sûfî'dir (bk. *Tehzîbü'l-Kemâl*, I, 123).

³⁴ bk. Mizzî, *a.g.e.*, I, 122-123; İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 84. İbn Hacer ayrıca Nesâî'nin de Ahmed b. Cenâb el-Hadesî'den vasıtayla hadis rivayet ettiğini belirtmektedir.

³⁵ bk. İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 84.

³⁶ bk. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, IX, 328.

c. Ömer b. Bîynhâ el-Hadesî

Hades'e mensup önemli muhaddislerden bir diğeri de, yine İsa b. Yûnus'un talebelerinden olan ve Ebû Hafs künyesiyle bilinen Ömer b. Bîynhâ'dır. Bazı kaynaklarda ismi Ömer b. Zûrâre el-Hadesî olarak zikredilmektedir.³⁷ Zehebî kendisini "el-muhaddisü's-sâdık" diye tanıtmakta ve hadislerinin yazılı olduğu meşhur bir hadis müzekkiresine sahip olduğunu belirtmektedir.³⁸ Bu bilgi, Ömer b. Bîynhâ'nın hadislerin yazımına da önem verdiği anlamına geelmektedir.

Bir müddet Bağdat'ta da yaşamış olan Ömer b. Bînhâ'dan, oradaki ikameti sırasında pek çok kimse hadis dinlemiş ve rivayette bulunmuştur.³⁹ Kendisi Şerîk b. Abdullah, Mesrûh b. Abdurrahman, Ebû Muâviye ve İsa b. Yûnus'tan hadis rivayetinde bulunmuş; kendisinden de Ebû'l-Kâsım el-Begavî ve oğlu Ebû Ubeyd başta olmak üzere pek çok ravî hadis rivâyet etmiştir.⁴⁰

Dârekutnî (ö. 385/995) Ömer b. Bîynhâ'nın "sika" bir ravî olduğunu söylemiştir.⁴¹ Vefat tarihi konusunda net bir bilgi tesbit edemediğimiz Ömer b. Zûrâre'nin rivâyet ettiği hadislere misal olarak Ebû Hüreyre'den nakledilen şu hadis kaynaklarda zikredilmektedir:

"Kim müslüman kardeşine 'Allah seni hayırla mükafatlandırsın' derse, ona sevgisini iletmış olur."⁴²

d. Süveyd b. Saîd el-Hadesî (ö. 240/855)

Hades'e mensup muhaddislerden bir diğeri de, "hadesî" ve "hadsânî" nisbeleriyle ve Ebû Muhammed künyesiyle anılan Süveyd b. Saîd'tir. Hades'e yakın bir köy –veya mahalle- olduğu anlaşılan "Hadîse"de oturduğuna dair bilgiler mevcuttur.⁴³

Süveyd b. Saîd, İsa b. Yûnus'un talebelerinden olup ondan hadis rivâyetinde bulunmuştur. Kendisinden de Müslim b. el-Haccâc, İbn Mâce, Ebû Zûr'a er-Râzî ve Ya'kûb b. Şeybe gibi önde gelen muhaddisler rivâyet etmişlerdir.⁴⁴

Zehebî Süveyd b. Saîd'i, sadece hadis hafızlarına yer verdiği Tezkiretül-huffâz'ında zikretmekle hadiste hafız ve sika bir ravî olduğuna inandığını ima etmektedir. Ancak yine Zehebî, hakkında cerh açısından söz söylenen ravîlere yer verdiği eseri Men tüküllime fih'te de onu zikrederek, adeta Süveyd b. Saîd el-Hadsânî'nin bazı alimlerce cerhedildiğini de özellikle belirtmek istediği anlaşılmaktadır.⁴⁵ Zira söz konusu eserinin yanı sıra el-Muğnî fi'd-duafâ'sında⁴⁶ da Zehebî, Süveyd b. Saîd'den, önce "şeyhu Müslim=Müslim'in hocası" diye söz etmiş ardından münker hadisler rivâyet ettiğini ilave etmiş ve Ebû Hâtim'in, onun, sadûk bir râvî olduğunu, Nesâî'nin ise sika olmadığını belirttiğini aktarmıştır.⁴⁷ Ayrıca İbn Adî de onu zayıf ravîlere hasrettiği eseri el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl'inde zikrederek ömrünün sonlarına doğru gözlerini

³⁷ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 202.

³⁸ bk. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XI, 407-408.

³⁹ bk. Zehebî, *a.g.e.*, XI, 407.

⁴⁰ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *a.g.e.*, XI, 203.

⁴¹ bk. Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Süülâtü'l-Bürkânî*, thk. Ahmed el-Kaşkârî, Pakistan 1404, I, 51. Dârekutnî, "Hades diye bilinen şehre mensup Ömer b. Zûrâre, güvenilir bir râvidir" diyerek, Ömer b. Zûrâre el-Hadesî'nin sika olduğunu özellikle belirtmiştir. Ömer b. Bîynhâ'nın sika bir ravi olduğu konusunda ayrıca bk. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XI, 203; Zehebî, *a.g.e.*, XI, 407-408.

⁴² Hadis, bu lafızlarla ve yine Ebû Hüreyre kanalıyla Abdurrezzâk'ın *Musannef*'i (bk. II, 216) ve Heysemî'nin *Mecmau'z-zevâid*'i (bk. IV, 150; VIII, 182) gibi bazı kaynaklarda yer almaktadır. Ancak bu kaynaklarda yer alan rivâyetin senedinde Ömer b. Bîynhâ –veya Ömer b. Zûrâre-bulunmamaktadır. Hadis, aynı metin ve aynı senedle tesbit edebildiğimiz kadarıyla, sadece Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'inde (bk. XI, 203) yer almaktadır.

⁴³ bk. İbn Adî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, thk. Yahyâ Muhtâr Ğazâvî, III, Beyrut 1988, 428.

⁴⁴ bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 206.

⁴⁵ bk. Zehebî, *Men tüküllime fih*, thk. Muhammed Şekûr el-Meyâdinî, Mektebetü'l-menâr 1406, s. 97.

⁴⁶ bk. Zehebî, *el-Muğnî fi'd-duafâ*, thk. Nuruddîn İtr, s. 290.

⁴⁷ bk. Zehebî, *Men tüküllime fih*, s. 97; a. mlf., *el-Muğnî fi'd-duafâ*, s. 290.

kaybetmesi sebebiyle ihtilat ettiğini⁴⁸ ve bu sebeple zayıf bir ravi sayıldığını ancak İmam Müslim'in ondan rivayetinin gözlerini kaybetmesinden önce olduğunu belirtmiştir.⁴⁹ Müdellis olan ravîleri derleyen eserlerde Süveyd b. Saîd'in isminin yer almasından onun hadis rivayetinde tedlis yaptığı anlaşılmaktadır. Buna paralel olarak Dârekutnî ve İsmâîlî onun mudellis bir ravi olduğunu söylemişlerdir.⁵⁰

Bütün bu cerh ve ta'dil ifadelerinden anlaşılan şudur ki, Süveyd b. Saîd el-Hadesî gözlerini kaybetmezden ve böylece kendisinde ihtilat vaki olmazdan önce İmam Müslim ve İbn Mâce gibi kütüb-i sitte musanniflerinin de kendisinden rivayette bulunduğu güvenilir bir ravîdir. Ancak ihtilatından sonra münker hadisler rivayet etmiştir.

Süveyd b. Saîd el-Hadesî'nin, "Hadîse" diye isimlendirilen ve Hades'in hemen yakınında bulunduğu anlaşılan köyde 240 senesinde takriben yüz yaşlarında vefat ettiği bildirilmektedir.⁵¹

Sonuç

Bütün bu bilgiler doğrultusunda sonuç olarak şu hususların altını çizmek mümkündür:

- a. Göynük adıyla bugün Maraş'a bağlı bir köy olan tarihî Hades şehri, kendisine nisbet edilen önemli bazı muhaddisler sebebiyle, hadis tarihi açısından önemi haizdir.
- b. Hades'e nisbet edilen ve biyografilerini vermeye çalıştığımız muhaddislerin hemen hepsi, haklarında bazı cerh lafızları bulunsa da, hadis rivayetinde güvenilir (sika) ravîlerdir.
- c. Başta İmam Müslim, İmam Mâlik, Ahmet b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce olmak üzere, tasnîf döneminin önde gelen hadis musanniflerinden biri veya bir kaçı, Hades'e mensup muhaddislerden hadis rivayet etmişlerdir. Bu durum, hadislerin tasnîf edildiği dönemde Hades şehri'nin, çok büyük çapta olmasa da, stratejik ehemmiyetinin yanında ilmî önemi haiz yerleşim birimlerinden olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda K. Maraş'ın en azından bazı bölgelerinin, hicrî 150 yılı ve sonrası dönemlerdeki ilmî canlılığına işaretir.
- d. Osmanlı ve Selçuklu dönemlerini de kapsayacak şekilde "Maraş Bölgesi'nin Hadis İlmîne Katkıları" veya "Geçmişten Günümüze Maraşlı Hadisçiler" adı altında yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalar, konuya yeni boyutlar katacaktır.

⁴⁸ bk. Alâî, Salahuddîn Abdullah, *Kitâbü'l-muhtalât*, thk. Rıf'at Fevzî, Kahire 1996, s. 51

⁴⁹ bk. İbn Adî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, III, 428.

⁵⁰ bk. İbn Hacer, *Tabakâtü'l-müdellisîn*, thk. Âsım b. Abdullah, Ammân 1983, s. 50; Ebu'l-Vefâ el-Halebî, *et-Tebyîn li esmâi'l-müdellisîn*, thk. Muhammed İbrahim el-Mevsîlî, Beyrut 1994, s. 108.

⁵¹ bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 210; İbn Adî, *a.g.e.*, III, 428.